

Yrd. Doç. Dr. Samsun DEMİR

i.Ü. İletişim Fakültesi

GAZETECİLERİN TANIKLIKTAN ÇEKİNME HAKKI

A - KAVRAM

Kamusal bir görev niteliğinde olan basın faaliyetinin, üzerine düşen görevi etkin biçimde yürütebilmesi ancak haber kaynaklarının gizliliğinin belirli bir güvenceye sahip olmasıyla mümkün olabilir (1).

Basın mensupları, kamuya sunacakları haberleri araştırırken sadece haber ajansları ile yetinmezler ayrıca kendi öz kaynakları veya üçüncü kişilerin belirli konuları kendilerine aktarmalarıyla da haber ve bilgilere ulaşırlar (2). Basın mensuplarının yayınladıkları anonim nitelikteki yazı ve haberlerin kaynaklarını açıklamak zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaları halinde haber kaynaklarının kuruması kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Bunun nedeni haber kaynağı olan kişinin, açıklamaları nedeniyle kamuya teşhir olacağı hatta sorumlu dahi tutulabileceği endişesinden kaynaklanmaktadır. Durum böyle olunca da basın özgürlüğünün kullanılması önemli ölçüde engellenmiş olmaktadır (3).

Haber kaynaklarının açıklanması zorunluluğu basın özgürlüğünün bir tür sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Bunun yanında haber verenin kimliğini öğrenmek amacıyla gazetenin redaksiyon bölümünde arama yapılması ve haber kaynağıyla ilgili belgelere el konulması gibi haber kaynağını belirlemek için yapılan işlemler de aynı sonucu doğurmakta ve basın özgürlüğünü engellemektedirler.

Basın özgürlüğü bakımından tehlike oluşturan bu gibi durumların önüne geçmek için kanunlar anonimlik hakkını sağlayan bazı hükümler getirmişlerdir. Bu hükümlerin en önemlilerinden birisi de basın mensuplarına tanınmış olan "tanıklıktan çekinme hakkı"dır (4).

(1) İçel K, Kitle Haberleşme Hukuku, s. 236.

(2) Donay S, Meslek Sırrının Açıklanması Suçu, İstanbul 1978, s. 191.

(3) İçel K, Kitle Haberleşme Hukuku, s. 236.

(4) İçel K, Kitle Haberleşme Hukuku, s. 237.

B - HUKUKUMUZDA GAZETECİLERİN TANIKLIKTAN ÇEKİNME HAKKININ DÜZENLENMESİ

I- Yasal Kaynaklar

CMUK'umuzun 48. maddesi meslek sırrı nedeniyle tanıklık yapamayacak kişileri öngörmektedir. Maddenin hükmü şöyledir : "Müdafilere bu sıfatları ve hekimler ile ebeler sanatları icabınca vakıf oldukları sırlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler. Ancak sır sahibi muvafakat ederse tanıklıktan çekinemezler". Görüldüğü üzere bu hükümlerle tanıklıktan çekinme hakkı sadece müdafiler, hekimler ve ebelere tanınmış olmaktadır. Gazeteciler dahil olmak üzere diğer meslek mensuplarının böyle bir hakları mevcut değildir (5). Bunun yanında Basın Kanunumuzun 16. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendinde şu hüküm yer almaktadır "Sorumlu müdür, mevketelerde müstear adla veya imzasız yahut remizli imza ile yayınlanan yazı veya haber veya resim veya karikatür sahiplerinin adlarını bildirmek zorunda değildir". Bu hükümlerle kanun anonimlik hakkının bir sonucu durumunda olan tanıklıktan çekinme hakkını çok sınırlı da olsa belirtmiş olmaktadır (6).

II. Tanıklıktan Çekinme Hakkının Hukuki Niteliği

Basın kanunumuz 6. maddesinin 2. bendinde yer alan hükümlerle sorumlu müdürün gerek yazı veya resim sahibinin kimliği gerekse haber kaynağı hakkında tanıklıktan çekinmesi imkânının bulunduğunu öngörmüş bulunmaktadır. Burada ortaya çıkan mesele basın kanunumuzun sözügeçen hükmünün CMUK'nun 48. maddesine bir istisna getirip getirmediği konusudur (7). Diğer bir deyişle gazeteci meslek sırrı ile bağlı mıdır? Tartışmanın doğmasına neden olan ifade 2. bentteki "... bildirmek zorunda değildir" ibaresidir. Bu zorunda olmamak acaba sorumlu müdürün isterse bildirip isterse bildirmeyeceği anlamına mı gelmektedir? Kısaca sorumlu müdür zorunlu olmadığı halde yazı veya resmin sahibinin kimliğini açıklayabilecek midir?

Sözü geçen konuya ilişkin bir görüş basın kanununun söz konusu hükmünün CMUK'nun 48. maddesindeki meslek sırrı nedeniyle tanıklıktan çekineceklere bir istisna getirdiğini, böylece bu hakkın söz konusu olduğu durumlarda sorumlu müdürün tanıklık yapamayacağını belirtmektedir. Diğer bir deyişle CMUK'nun 48. maddesi nedeniyle tanıklıktan çekineceklere 16. maddeyle sorumlu müdür de eklenmektedir. Bu görüşün dayandığı noktaları ve gerekçelerini şu şekilde özetlemek mümkündür.

- (5) Buna karşın CMUK'muz 254. maddesinin 4. bendinde "memuriyet ve sanat ve meslekleri itibarıyla bir kimsenin sırrını bilenlerin" tanıklıktan çekinebileceklerini belirten hükümlerle bu hakkı gazetecileri de kapsar biçimde tüm meslek mensuplarına tanımaktadır.
- (6) İçel K, Kitle Haberleşme Hukuku, s. 242.
- (7) Donay S. Meslek Sırrının Açıklanması Suçu, s. 201.

Gazeteci ile eser sahibi arasında güvene dayanan bir ilişki bulunmaktadır. Yazı veya resim sahibi, kimliğinin açıklanmayacağına güvenmiş ve birtakım bilgileri aktarmıştır. Bu ilişkide gazeteci de kaynağa kimliğinin açıklanmayacağı yönünde açık veya zımni bir güvence temin etmiş durumdadır. Sonuçta gazeteci mesleği nedeniyle bir sırrı öğrenmiştir. Ve eğer bu sırrı açıklarsa yazı ister suç teşkil etsin isterse etmesin "meslek nedeni ile öğrenmiş olduğu sırrı" açıklamaktan sorumlu tutulma durumunda kalacaktır (8).

Bu konuda bizim de katıldığımız diğer bir görüş ise 16. maddede yer alan hükümle basın kanunumuzun tanıklıktan çekinmeyi sorumlu müdür bakımından bir "hak" olarak düzenlediği gerçeğidir. Haber kaynağının ortaya çıkarılmamasına ilişkin tanıklıktan çekinme aslında basın özgürlüğünü güvence altına almak amacıyla yönelik bir önlemdir (9). Durum böyle olunca da bunun yükümlülük olarak nitelendirilmesi basın özgürlüğüne ters düşen bir tutum olacaktır. Kanunumuzun "... bildirmek zorunda değildir" ibaresiyle yalnızca tanıklıktan çekinmenin bir yükümlülük olmadığını ifade etmek amacını taşıdığını ileri süren bu görüşe biz de katılmaktayız.

III- Tanıklıktan Çekinme Hakkından Yararlanacak Kişi

Basın Kanunumuz tanıklıktan çekinme hakkını sadece sorumlu müdüre tanımış bulunmaktadır. Sorumlu müdür dışındaki gazetecilerin böyle bir hakları mevcut değildir. Buna karşın 16. maddenin kaynağını oluşturan İsviçre Ceza Kanunu'nun 27. maddesinde gerek sorumlu müdür gerekse tabi veya naşir hakkında kaynağı ortaya çıkarmak amacıyla usul kanunundaki zorlayıcı tedbirlerin uygulanamayacağını belirtilmiş olduğunu ileri süren bir görüş kanunumuzun bu hükmü almamış olmasına rağmen eser sahibinin kimliğini sorumlu müdür dışındaki gazetecilerden öğrenilmesinin de mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre anonimlik hakkı ya vardır ya da yoktur. Bir kez anonimlik hakkı kabul edildiğinde artık bu özgürlüğün tam anlamıyla sağlanması gerekmektedir (10). Söz konusu görüş yazı veya resim sahibinin kimliğinin sadece sorumlu müdür açısından araştırılabileceğini aksi takdirde tanınan hakkın anlamını kaybetmiş olacağını savunmaktadır.

Ancak kanunumuzun açık ifadesi karşısında basın özgürlüğü bakımından en temel öge olan anonimlik hakkına ters düşen bir durumun ortaya çıkmasına rağmen tanıklıktan çekinme hakkının sadece sorumlu müdüre tanınmış olduğunun kabulü gerekmektedir. 16. maddenin 2. bendinde yer alan hüküm tartışmalara yer vermeyecek ka-

(8) Donay S, Meslek Sırrının Açıklanması Suçu, s. 201, 202.

(9) İçel K, Kitle Haberleşme Hukuku, s. 240.

(10) Erman-Özek, İzahlı Basın Hukuku, s. 65; Dönmezer S, Basın Hukuku, s. 333, Gölcüklü F, Haberleşme Hukuku, s. 167; Donay S, Meslek Sırrının Açıklanması Suçu, s. 203.

(11) İçel K, Kitle Haberleşme Hukuku, s. 242, 243.

dar açık bir hükümdür ve bu hükme göre sorumlu müdür dışındaki gazeteciler haberin kaynağı hakkında tanık olarak beyanda bulunmak durumunda kalacaklardır (11).

Tanıklıktan çekinme hakkında son olarak değinilmesi gereken bir durum da 2950 sayılı kanunun 16. mad. 1 fıkrasının 2. bendini değiştirmesi neticesinde anonimlik hakkının kullanılmasının sorumlu müdür yönünden bir fedakârlık haline gelmesidir. Söz konusu bende göre sahibi belli olmayan veya sorumlu müdür tarafından en geç mahkemece yapılacak birinci sorgusu sırasında sahibi doğru şekilde açıklanmayan yazı, haber, resim, karikatürden dolayı sorumluluk, suçtu vücuda getiren yazıyı, haberi, resmi, karikatürü yapan kimse gibi sorumlu müdüre ait olmaktadır. Diğer bir deyişle söz konusu durumda sorumlu müdürün hürriyeti bağlayıcı cezasının para cezasına çevrilmesi mümkün olmayacaktır. Böyle bir durumun yaratılması neticesinde sorumlu müdürlerin tanıklıktan çekinmelerinin sadece iradeleri dışında yayınlanmış bulunan yazı, haber, resim, karikatürler bakımından söz konusu olacağı sonucu kaçınılmazdır (12).

Açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere mevzuatımızda tanıklıktan çekinme hakkı konusundaki düzenleme dar ve yetersiz kalmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi basın özgürlüğünün sağlanması açısından gazetecilerin haber kaynaklarının güvenceye kavuşturulması son derece önem arz eden bir konudur. Haber kaynaklarının yasal bir güvenceye kavuşturulması topluma hizmet amacıyla yapılan haber toplama işini hem kolaylaştıracak hem de zenginleştirecektir. Gazetecinin haber kaynağına zorlanmadan ulaşabilmesi ve aldığı haberleri en geniş biçimde yayımlayabilmesi basın özgürlüğünün gereklerindedir ve bu gereklerin sağlanması için gerek Basın Kanununda gerekse CMUK'nda olsun gerekli düzenlemelere gidilmesi bir zorunluluk teşkil etmektedir. Bunun için de tanıklıktan çekinme hakkının sadece sorumlu müdür için değil dönemseller veya dönemseller olmayan bir yayında çalışan tüm gazeteciler bakımından tanınması gerekmektedir. Tanıklıktan çekinme hakkı basın özgürlüğünü sağlamak amacıyla yönelik bir önlem niteliğindedir. Bunun bir yükümlülük haline getirilmemesi lâzımdır. Ayrıca haber kaynaklarının öğrenilmesi amacıyla yapılacak redaksiyon bölümünde arama ve haber kaynağına ilişkin belgelere el konulması gibi işlemlere de imkân vermemek gerekmektedir (13).

(12) İçel K, Kitle Haberleşme Hukuku, S. 242.

(13) Bu konudaki ayrıntılı öneriler için bkz. İçel K, Gazetecilerin Tanıklıktan Çekinme Hakkı, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 1978, sayı 1, s. 44.